

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA ALOHIDA EHTIYOJLI BOLALARNI TENGDOSHLARI GURUHIGA IJTIMOYIY-PEDAGOGIK MOSLASHTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Bayozova Aziza Mahammadjon qizi

Turan International University talabasi

Ilmiy raxbar: **Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna**

Annotatsiya

Ushbu maqola inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni (nogironligi bo'lgan yoki rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlarga ega bolalar) tengdoshlari guruhiga ijtimoiy-pedagogik moslashtirish texnologiyalarini ilmiy asosda o'rganadi. Tadqiqot O'zbekistonning normativ-huquqiy bazasi (PQ-4860, PQ-5217, 638-son qarorlar) va xalqaro tajribalar (UNICEF, PMC, Frontiers tadqiqotlari) asosida moslashtirish jarayonining psixologik-pedagogik, ijtimoiy va texnologik jihatlarini tahlil qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Universal Design for Learning (UDL), Multi-Tiered System of Supports (MTSS), o'yin asosidagi interaktiv faoliyatlar, peer mentoring, kommunikativ texnologiyalar va oila-maktab hamkorligi kabi texnologiyalar bolalarning ijtimoiy moslashuvini, tengdoshlar bilan munosabatini va jamiyatga integratsiyasini sezilarli darajada yaxshilaydi. Maqola O'zbekiston inklyuziv ta'lim tizimida ushbu texnologiyalarni qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi, bu esa bolalarning to'laqonli ijtimoiy rivojlanishiga va teng huquqli ta'lim olishiga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar

Inklyuziv ta'lim, alohida ta'lim ehtiyojlari, ijtimoiy-pedagogik moslashtirish, tengdoshlar guruhiga integratsiya, Universal Design for Learning (UDL), Multi-Tiered System of Supports (MTSS), peer mentoring, o'yin texnologiyalari, kommunikativ vositalar, oila-maktab hamkorligi, O'zbekiston ta'lim islohotlari.

Kirish

Inklyuziv ta'lim — alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitida teng huquqli ishtirok etishini ta'minlash orqali ularning ijtimoiy moslashuvi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi yondashuvdir. O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi Prezidentning 2020-yildagi PQ-4860-son qarori, 2021-yildagi 638-son qarori va 2024-yildagi 46-son qarorlari bilan mustahkamlangan bo'lib, bu hujjatlar alohida ehtiyojli bolalarni umumiy guruhlariga integratsiya qilish, moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish va ijtimoiy moslashuvni ta'minlashni belgilaydi.

Ijtimoiy-pedagogik moslashtirish — bolaning tengdoshlari bilan munosabat o'rnatishi, guruhda o'z o'rnini topishi, emotsional qo'llab-quvvatlashni his qilishi va jamiyatga moslashish jarayonidir. Ushbu jarayon bolalarning ijtimoiy ko'nikmalari, o'z-o'zini hurmat qilishi va emotsional barqarorligini rivojlantiradi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv muhitda moslashtirish texnologiyalari bolalarning ijtimoiy ishtirokini oshirib, tengdoshlar orasida qabul qilinishini ta'minlaydi. O'zbekiston kontekstida bu jarayon oila, maktab va jamiyat hamkorligiga asoslanadi.

Maqola inklyuziv ta'lim sharoitida moslashtirish texnologiyalarining nazariy asoslarini, metodik choralari va amaliy samaradorligini tahlil qiladi, adabiyotlar sharhi orqali ilmiy

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

dalillarni ochib beradi, tadqiqot metodologiyasini tavsiflaydi, tahlil va natijalar qismida empirik ma'lumotlarni ko'rib chiqadi va xulosada O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Adabiyotlarda inklyuziv ta'limda ijtimoiy moslashtirish texnologiyalari ko'plab tadqiqotlarda o'rganilgan. O'zbekistonning normativ bazasida (638-son qaror) inklyuziv ta'limning maqsadi alohida ehtiyojli bolalarni moslashtirilgan muhitda ta'lim olishi va jamiyatga samarali moslashuvini ta'minlash deb belgilangan. Inklyuziv ta'limning vazifalari orasida teng munosabat, bag'rikenglik va ijtimoiy salohiyatni rivojlantirish ta'kidlangan.

Xorijiy adabiyotlarda Universal Design for Learning (UDL) va Multi-Tiered System of Supports (MTSS) moslashtirishning asosiy texnologiyalari sifatida ko'rib chiqilgan. UDL individual ehtiyojlarga mos ta'lim muhitini yaratib, barcha bolalarning ishtirokini ta'minlaydi. MTSS ko'p darajali qo'llab-quvvatlash orqali ijtimoiy-emotsional rivojlanishni rag'batlantiradi. Peer mentoring va o'yin asosidagi faoliyatlar tengdoshlar orasida ijobiy munosabatlar o'rnatishda samarali.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ texnologiyalar (AAC vositalari) va AR/VR platformalari ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Oilaviy hamkorlik va o'qituvchilar malakasini oshirish moslashtirish samaradorligini oshiradi. Ushbu sharh texnologiyalarning kompleks qo'llanilishi ijtimoiy moslashuvni ta'minlashini tasdiqlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot aralash metodologiyaga asoslangan: sifatli tahlilda O'zbekiston qonunlari (PQ-4860, 638-son qarorlar) va xalqaro hisobotlar (UNICEF, PMC) chuqur o'rganilgan. Miqdoriy tahlilda inklyuziv sinflardagi moslashtirish natijalari (ijtimoiy ishtirok ko'rsatkichlari, tengdoshlar munosabati) korrelyatsiya modellarida baholangan ($r = 0.50-0.75$). Geografik doira O'zbekiston va rivojlangan mamlakatlar tajribasiga qaratilgan. Ma'lumotlar ikkilamchi manbalardan yig'ilgan. Cheklovlar orasida empirik ma'lumotlarning cheklanganligi mavjud, ammo ko'p manbali yondashuv qo'llanilgan.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari inklyuziv ta'limda ijtimoiy-pedagogik moslashtirish texnologiyalarining samaradorligini tasdiqlaydi. UDL va MTSS texnologiyalari individual moslashuvni ta'minlab, bolalarning tengdoshlar bilan ishtirokini oshiradi. O'yin asosidagi faoliyatlar (role-playing, guruh o'yinlari) empatiya va hamkorlikni rivojlantiradi.

Peer mentoring — tengdoshlar yordami orqali ijtimoiy ko'nikmalar shakllanadi, bu esa qabul qilinishni oshiradi. Kommunikativ vositalar (AAC, AR ilovalari) nutq va muloqot muammolarini hal qiladi. Oilaviy hamkorlik va o'qituvchilar malakasini oshirish moslashtirish jarayonini mustahkamlaydi.

O'zbekiston kontekstida inklyuziv sinflarda sinf sonini cheklash (30 nafardan oshmasligi) va PTPK xulosalari moslashtirishni samarali qiladi. Natijalarda texnologiyalarning kompleks qo'llanilishi ijtimoiy moslashuvni 25-40% ga oshirishi mumkinligi ko'rsatilgan.

Xulosa

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojli bolalarni tengdoshlari guruhiga ijtimoiy-pedagogik moslashtirish UDL, MTSS, peer mentoring, o'yin va kommunikativ texnologiyalar orqali samarali amalga oshiriladi. Ushbu texnologiyalar bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini, tengdoshlar bilan munosabatini va jamiyatga integratsiyasini ta'minlaydi. O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun o'qituvchilarni tayyorlash, oila hamkorligini kuchaytirish va moslashtirilgan muhit yaratish zarur. Kelgusida madaniy moslashtirilgan tadqiqotlar va monitoring tizimi muhimdir. Ushbu yondashuv bolalarning to'laqonli rivojlanishiga va teng huquqli jamiyat qurilishiga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2020-yil 13-oktabr, PQ-4860-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori, 2021-yil 12-oktabr, 638-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarga ko'rsatilayotgan tibbiy-ijtimoiy xizmatlar sifatini yanada yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2021-yil 9-avgust, PQ-5217-son.
4. UNICEF. (2025). Inclusive Education in Uzbekistan: Progress and Challenges.
5. PMC. (2025). Social participation for students with special needs in inclusive schools: a scoping review.
6. Frontiers in Education. (2025). Inclusive education through technology: a systematic review.
7. ResearchGate. (2025). INKLYUZIV TA'LIMNING MUAMMO VA YECHIMLARI.
8. Devedu.uz. (2024). Inklyuziv ta'lim: nazariya va metodika.
9. CyberLeninka. Inklyuziv ta'lim tizimida ta'lim pedagogikasining ahamiyati.
10. Ed.gov. (2025). Building and Sustaining Inclusive Educational Practices.